कक्षा 10वीं

॥ श्रीः ॥ संस्कृत व्याकरण

। ८० ।

अतिलघुउत्तरीयाः प्रश्नाः

1) लघुसिद्धान्त कौमुदी कस्य कृतिः वर्तते।

2) किं नाम व्याकरणम् ?

3) लघुसिद्धांत कौमुद्याः मङ्गलाचरणं कीदृशं मङ्गलाचरणं अस्ति।

४.) ग्रन्थस्य रचनाकारः कः ?

५) "कौमुदी" इत्यस्य कोऽर्थः ?

६.) मङ्गलाचरणे कस्य वा कस्याः स्तुतिः ?

(७.) हकारस्य स्थाने ढकारादेशः केन सूत्रेण भवति ?

८.) "दादेर्धातोर्घः" इति सूत्रं किं करोति ?

९.) वा द्रुह .... दाम् इति सूत्रं पूरयत।

१०) सम्प्रसारणसंज्ञा केन सूत्रेण भवति।

११.) भष्भावविधि सूत्रम् किं ?

१२) सत्वविधि सूत्रम् किं ?

१३.) यकारस्य स्थाने किं सम्प्रसारणम् भवितुमर्हति।

१४) ऊठ् आदेशः कस्यस्थाने भवति।

१५.) वाह ऊठ् कीदृशं सूत्रम् अस्ति।

१६.) चतुरनडुहोः सर्वनामस्थाने परे किं भवति।

१७) अनडुह शब्दे सुँ परे किं भवति

१८) "अम् सम्बुद्धौ" सूत्रस्य कार्यं लिखत

१९.) "सहेः साडः सः" सूत्रस्य कार्यं लिखत

२०.) ~~आमन्तुडागमः~~ ॰ आमन्तुडागमः कुत्र ?

२१.) ॰ रुत्वभ्यां .... पदे सूत्रम् पूरयत।

॥श्री॥

२१.) किम् इति शब्दे कः आदेशः केन सूत्रेण भवति।

२२.) अतो गुणे इति सूत्रेण किं भवति।

२३.) अन् आदेशविधि सूत्रम् लिखतु।

२४.) नलोपः .... सूत्रं पूरयत।

२५.) "इडिन्" शब्दे उपधा दीर्घ केन सूत्रेण भवति।

२६.) वृत्रहन् + अस् इत्यवस्थायां ~~अल्लोपोनः~~ अल्लोपोनः इति सूत्रेण किं भवति।

२७.) "मघवन्" शब्दम् तृ अन्तादेशः विकल्पेन भवति नवा

२८.) अञ्चु धातुं नुमागमः कस्य परे भवति।

२९.) "कार्य मणिं काञ्चनमेकसूत्रे ग्रथ्नासि बाले किं इदं विचित्रम्" इत्युक्तिप्रयुक्ति कस्य सूत्रस्य विषये प्रसिद्धास्ति।

३०) सम्प्रसारणे परतः कस्य संप्रसारणं न स्यात्।

३१.) सौ परे केषामाकारोऽन्तादेशः?

३२.) पथ्यादेः भस्य कस्य लोपो भवति?

३३.) सर्वनामस्थाने परे पथिन् शब्दस्य थकारस्य कः आदेशः भवति?

३४.) षट् संज्ञा विधायकम् सूत्रम्?

३५.) ऋत्विग .... कुञ्चां च सूत्रमिदम् पूरयत।

३६.) "धात्वधिकारे तिङ्भिन्नः प्रत्ययः कृत्संज्ञः स्यात्" इति कस्य सूत्रस्य वृत्तिः।

३७.) युजेः नुम् कुत्र भवति?

८.) त्यदादीनां तकारदकारयोः अनन्त्ययोः किं भवति कस्य परे भवति।

९) त्वाहौ अनयोः मपर्यन्तस्य त्वाहौ आदेशौ भवतः उत न भवतः?

३.)

३९.) श्रीशस्त्वाऽवतु मापीह ....सेव्योऽस्त्र वः स नः।
श्लोकमिदं पूरयतु।

४०.) केषाम् उपधायाः नस्य लोपः किति ङिति च परे भवति।

४१.) लुप्त नकारस्य अञ्चतेः कस्य लोपः भवति।

४२.) चौ ६।३।१३८ इति पाणिनीयसूत्रेण कुत्र कस्य दीर्घः?

४३.) उदङ्शब्दात्परस्य लुप्तनकाराञ्चतेः भकारस्य किम् ?

४४.) पूजार्थस्याऽञ्चतेः उपधायाः नस्य लोपो भवति न वा ?

४५.) अत्वन्तस्योपधायाः दीर्घो धातुभिन्नाऽसन्तस्य च कुत्र भवति।

४६.) डित्वसामर्थ्यात् भस्य किं भवति।

४७.) अभ्यस्तसंज्ञे के?

४८.) ~~अभ्यस्तसं~~ अभ्यस्तसंज्ञाः के? केन सूत्रेण

४९.) सर्वनाम्नो दृग्-दृश् वतुषु किं?

५०.) नशेः कवर्गोऽन्तादेशो कुत्र? विकल्पेन नित्यम् वा?

५१.) अनुदके सुप्युपपदे स्पृशः किम् स्यात्।

५२.) कति लकाराः सन्ति नामानि लिखतु

५३.) वेदे कस्य लकारस्य प्रयोगो भवति।

५४.) तिप्तस्झि............ सूत्रं पूरयत्।

५५.) परोक्षे कस्य लकारस्य प्रयोगः भवति।

५६.) अद्यतनभूते कस्य लकारस्य प्रयोगः भवति।

५७) लुङ् लकारस्य प्रयोगः कस्मिन् काले भवति

५९.) सार्वधातुक संज्ञा विधायक सूत्रं किं?

६०.) "भवति" इति प्रयोगः कस्मिन् लकारे कस्मिन् वचने भवति।

६१.) "अचेतत्" इति शब्दस्य प्रकृति प्रत्ययम् लिखतु।

६२.) "अत- सातत्यगमने" इति लृट लकारे रूपाणि चालयत्

६३.) विद्वस् इत्यत्र वस्य सम्प्रसारण केन सूत्रेण भवति।

६४.) गच्छति इति शब्दे छकारादेशः केन सूत्रेण भवति।

६५.) गम् धातोः शित् परे कः आदेशः भवति।

६६.) "एधते" इति अत्र एत्वविधायकं सूत्रं किम्?

६७.) विपठीः इत्यस्य सिद्धि केन सूत्रेण भवति?

६८.) सर्वनामस्थाने विवक्षिते पुंसोऽसुङ् केन सूत्रेण भवति।

६९.) उण्णाम् इत्यत्र नस्य णत्वम् केन वार्तिकेन भवति।

७०) परस्मैपदसंज्ञा विधायकम् सूत्रं किम्?

७१.) आत्मनेपदसंज्ञा विधायकम् सूत्रं किम्?

७२.) लः कर्मणि च भावे चाऽकर्मकेभ्यः इति सूत्रस्य वृत्तिं लिखतु।

७३.) आत्मनेपदे कति प्रत्ययाः भवन्ति।

७४.) युष्मभ्यम् इत्यस्य सिद्धौ मकारोत्तरवर्ति यकारस्य लोपः केन सूत्रेण भवति।

७५.) परस्मैपदे कति प्रत्ययाः भवन्ति।

(७६) वा-घ्रा-ध्मा-स्था-म्ना .... शीमसीयात् ४०)
इति सूत्रम् पूरयत |

(७७) कुदीचः ~~इत्यस्य~~ इत्यस्य उत्पूर्वक केन धातुना सिद्धिः भवति |

(७८) सम: सनि इति सूत्रेण कः आदेश: भवति |

(७९) अमुना इत्यत्र घि संज्ञा केन सूत्रेण भवति |

(८०) पपास् + णावति इत्यत्र "घि च" द्वारा सकारलोपः किमर्थं न भवति |

(८१) लुँट् लकारस्य "एधिता" इत्यस्य कि टेः एत्वम् किमर्थं न भवति |

(८२) सुट् इत्यस्य आगमः सीयुट् इत्यस्य अपवादः किमर्थं न भवति |

(८३) पचमान इत्यत्र कि टेः एत्वम् कथन्न भवति |

(८४) आत्मनेपदेष्वनतः इत्यस्मिन् अनतः ग्रहणस्य किं प्रयोजनम्

(८५) टित आत्मनेपदानां टेरे" इत्यस्य टेः ग्रहणम् किमर्थम्

(८६) "शिश्रिये" इति रूपस्य सिद्धिः करोतु सूत्रपूर्वकम्

) "श्रीयात्" रूपमिदम् ससूत्रं स्पष्टीकरोतु |

) "इजतुः" ससूत्रं स्पष्टीकरोतु |

) "उद्धात्" इति ससूत्रं स्पष्टयतु |

) अवाक्षीत् इति ससूत्रं स्पष्टयतु |

(९०.)

९१.) "हशिप्यति" ससूत्रं स्पष्टयतु।

९२.) ग्रभर्ष ससूत्रं सिद्धिः करोतु।

९३.) टुपचँष् धातोः पलि रूपाणि लिखयतु।

९४.) वह् धातोः लुङि रूपाणि लिखतु।

९५.) "ह्रस्वादङ्गात्" अस्मिन् "अङ्गात्" ग्रहणस्य प्रयोजनम् किम्?

९६.) "पच्यात्" इत्यस्मिन् चोः कुः द्वारा कुत्वम् किमर्थं न भवति

९७.) छिद् + सुच् + तराम् = छिपत्तराम् इत्यत्र "ह्रस्वादङ्गात्" सूत्रेण सकारलोपः कथं न भवति।

९८.) गजादिधातवः के भवन्ति। कित् परे तेषु किं परिवर्तनम् भवति।

९९.) अभाक्षीत् इति ससूत्रं स्पष्टयतु।

१००.) भज्, भ्रज्, भ्रिज् इति रूपाणि पलि ज्ञापयत्।

१०१.) "लः परस्मैपदम्" इति सूत्रस्य वृत्तिं लिखतु।

२.) तङानावात्मनेपदम् सूत्रस्य वृत्तिं लिखतु।

.) स्वरितञितः कर्त्रभिप्राये क्रियाफले इति सूत्रम् स्पष्टयत।

) आत्मनेपदनिमित्तहीनात् धातोः कर्तरि किं भवति।

कर्त्तरि सार्वधातुके परे शप् भवति न भवति।

भू + अ इत्यवस्थायां किं भवति।

भुवो वुगागमः कुत्र भवति।

ह्रस्वः सूत्रस्य वृत्तिं लिखतु।

(७)

१०९) भवतेरभ्यासस्य उकारस्य किं स्यात् ।
११०.) अभ्यासे झलां किं स्युः । जशश्च ।
१११.) आर्धधातुकस्येड् वलादेः । सूत्रस्य वृत्तिं लिखतु ।
११२.) तासेरस्तेश्च सस्य लोपः कुत्र स्यात् ।
११३.) धातोः लोट् विध्यादिष्वर्थेषु धातोः भवति न वा ।
११४.) ~~[illegible]~~ सेह्यपिच्च सूत्रस्य ~~[illegible]~~ वृत्तिं लिखतु ।
११५.) अतो येयः सूत्रस्य वृत्तिं लिखतु ।
११६.) भूयात्, भूयास्ताम्, भूयासु रूपाणि साधयत ।
११७.) भवानि एतस्मिन् एरोः द्वारा उत्वं कथं न भवति ।
११८.) अभूत् एतस्मिन् सार्वधातुकगुणः कथं न भवति ।
११९.) अन्त् आदेशस्य तकारस्य इत्सञ्ज्ञा कथं न भवति ।
१२०.) भवानि इत्यस्मिन् आदौ आडागमस्य का आवश्यकता ।
१२१.) डित्वसामर्थ्याद् अभस्यापि टेर्लोपः । सोदाहरणं व्याख्यां लिखतु ।
१२२.) परत्वात् सर्वादेशः । सप्रसङ्गम् सोदाहरणं लिखतु
१२३.) स्वविकरणापवादः वचनमिदम् सप्रसङ्गम् सोदाहरणं स्पष्टयत ।
१२४.) अभ्यासस्य ओदः अत् किम् भवति ।
१२५.) राजानौ रूपं साधयत ।
१२६.) राज्ञि रूपं साधयत
१२७.) यः योः से इति ससूत्रं स्पष्टयत ।
१२८.) प्रत्यञ्चौ रूपं ससूत्रं साधयत
१२९.) विश्वप् शब्दं सर्वासु विभक्तिषु साधयत
१३०) इदम् शब्दस्य स्त्रीलिङ्गे ~~[illegible]~~ सर्वासु विभक्तिषु रूपाणि ससूत्रं चालयत ।

८

।। दीर्घउत्तरीयाः प्रश्नाः ।।

१३१) "एधाञ्चक्रे" इति प्रयोगं साधयत ।

१३२) "जगाद" इति प्रयोगं साधयत

१३३ एतेषु प्रयोगेषु प्रयोगत्रयं साधयत । "अभवत्, वभूव भवत्, एधते, अभविष्यः ।

१३४) "तादृक्" प्रयोगम् लघुसिद्धान्तकौमुद्यनुसारं साधयत ।

१३५] व्रज् ~~ग्लै~~ ग्लौ इति धातोः लुट्लकारस्य रूपाणि चालयत

१३६) आत्मनेपदे कति प्रत्ययाः भवन्ति के च ते ?

१३७) परस्मैपदे कति प्रत्ययाः भवन्ति । के च ते ।

१३८) अधोलिखितानाम् धातूनां रूपमालाः लिखतु ।
गम् श्रु. श्रि., हृ, पा. ग्लै. कम् तप

१३९] निम्नाङ्कितानाम् रूपाणाम् ससूत्रं सिद्धिः करोतु ।
गमिष्यति, जग्मतुः गच्छति. शृणु, शृणोति ।

१४०] श्रि. तप्, पा. हृ, श्रु गम एतेषां पञ्च रूपाणि चालयत ।

-९)

१४१.) अधोलिखित रूपाणां सिद्धिं करोतु :- पिपठतुः, प्रणिगदति, आतिपुः, नेदतुः, प्रणदति, आटोः, निदयात्, नन्दति, जगाद, जगद।

१४२.) अत्, गद्, कट्, नद्, इत्यादि अर्थ, व्रज्, निष्- धातूनां दशासु लकारेषु रूपाणि लिखत ससूत्रं।

१४३.) अतो हलादेर्लघोः, तस्मान्नुड् द्विहलः, अत एकहल्मध्ये, थलि च सेटि, इदितो नुम्, एतेषां सूत्राणां व्याख्याः लिखत।

१४४.) गुपूँ रक्षणे दशासु लकारेषु ससूत्रं लिखत।

१४५.) धूप सन्तापे दशासु लकारेषु ससूत्रं लिखत।

१४६.) विच्छ गतौ सर्वेषु लकारेषु ससूत्रं लिखत।

१४७.) पण व्यवहारे स्तुतौ च दशासु लकारेषु ससूत्रं लिखत।

१४८.) निम्नलिखितानां रूपाणां ससूत्रं सिद्धिं करोतु।
१.) गमिष्यति, २.) जग्मतुः, ३.) गच्छति, ४.) शृणु, ५. जह्रतु
६.) पेयात् ७.) पपौ ८.) जग्लौ ९.) चिक्षिपिव १०.) क्षीयात्

१४९.) क्षि, पा, श्रु, गम्, ह्वृ, तप् एतेषां थलि रूपाणि लिखत

१५०) [illegible] निम्नाङ्कित धातूनां लुङि लिटि च रूपाणि ससूत्रं लिखत
१.) गम् २.) श्रु, ३) ह्वृ ४.) पा, ५.) ग्लै, ६.) क्रम, ७.) तप्

—————+—————

(signature)
प्रदीप कुमार पवारी
मा/शिक्षक
शासकीय माध्यमिक शाला
[illegible] नई बस्ती
भोपाल -
9425654577